

Sisekaitseakadeemia

Politseikolledž

Kadri Kuusik

PS031

ALAEALISI SÜÜTEO TOIMEPANIJAID MÕJUTAVATE
RISKITEGURITE ANALÜÜS
Lõputöö

Juhendaja:

M.A. Dei Altsaar

Tallinn 2007

ANNOTATSIOON

LÕPUTÖÖ ON KIRJUTATUD 2007. AASTAL SISEKAITSEAKADEEMIA POLITSEIKOLLEDŽI ÜLIÕPILASE KADRI KUUSIKU POOLT TEEMAL „ALAEALISI SÜÜTOIMEPANIJAID MÕJUTAVATE RISKITEGURITE ANALÜÜS“. TÖÖ ON KOOSTATUD EESTI KEELES, 57 LEHEKÜLJEL, SISALDAB 6 JOONIST. KASUTATUD ON 9 KIRJANDUS VÄLJAANNET, 3 NORMATIIVAKTI, 1 AJALEHE ARTIKLIT, 1 AJAKIRJA ARTIKLIT, 1 INTERVJUUD JA 3 INTERNETIALLIKAT. VÕORKEELNE KOKKUVÕTE ON KIRJUTATUD INGLISE KEELES.

TÖÖ MÄRKSÕNADEKS ON ALAEALISTE SÜÜTEOD, RISKITEGURI MÕISTE, ALAEALISTE KURITEGEVUS, ALAEALIST SÜÜTEOTOIMEPANIJAT MÕJUTAVAD RISKITEGURID.

UURIMISOBJEKTIKS ON SÜÜTEGUSID TOIME PANNUD ALAEALISED. TÖÖ EESMÄRK ON UURIDA MILLISTEL PÕHJUSTEL ALAEALISED SÜÜTEGUSID TOIME PANEVAD JA PAKKUDA VÄLJA VÕIMALIKUD LAHENDUSED OLUKORRA PARANDAMISEKS. TÖÖD AJENDAS KIRJUTAMA POLITSEI ÜKS PRIORITEETIDEST, MILLEKS ON ALAEALISTE POOLT TOIME PANDUD KRITIKAVASTANE VÕITLUS JA MIS ON HETKEL KA ÜHISKONNAS AKTUAALNE TEEMA. KÄESOLEVA TÖÖ EESMÄRGI TÄITMISEKS JA HÜPOTEESI LAHENDAMISEKS KASUTATAKSE INTERVJUUD, MIS ON LÄBI VIIDUD ERIKOOLIS ÕPPIVATE NOORTEGA JA ANKEETKÜSITLUST, MIS VIIDI LÄBI ERIKOOLIS JA TAVAKOOLIS ÕPPIVATE NOORTEGA. TEOORIA OSA SISALDAB ERINEVAID ALAEALIST MÕJUTAVATE RISKITEGURITE KÄSITLUST NING ALAEALISE MÕISTET. TÖÖ TULEMUSENA ON VÄLJA TOODUD RISKITEGURID, MIS MÕJUTAVAD ALAEALIST SÜÜTEGUSID TOIME PANEMA, SAGEDASEST KESKONNAVAHETUSEST TINGITUNA.

SISUKORD

JOONISTE LOETELU	5
SISSEJUHATUS	6
1. ÜLEVAADE OLUKORRALE.....	8
1.1. Riskifaktori mõiste.....	8
1.2. Taustakirjeldus.....	8
1.3. Politseistatistika.....	10
2. ALAEALINE SÜÜTEO TOIMEPANIJA.....	13
2.1. Alaealise mõiste.....	13
2.2. Alaealise süüteo toimepanija olemus.....	13
3. RISKITEGURID	15
3.1 Individuaalsed riskitegurid.....	15
3.2 Pere ja koduga seotud riskitegurid.....	16
3.3. Eakaaslastega seotud riskitegurid.....	17
3.4. Kriminogeense piirkonnaga seotud riskitegurid.....	18
3.5. Kooliga seotud riskitegurid.....	18
3.6. Tagajärjed.....	19
4. UURIMUSTÖÖ.....	22
4.1. Intervjuu analüüs.....	22
4.2. Ankeetküsitluse analüüs.....	28
KOKKUVÕTE	35
SUMMARY.....	37
KASUTATUD KIRJANDUS	38
LISA 1. INTERVJUU M.....	40
LISA 2. INTERVJUU D.....	42
LISA 3. INTERVJUU A.....	44
LISA 4. INTERVJUU K.....	46
LISA 5. INTERVJUU E.....	48
LISA 6. INTERVJUU I	50

LISA 7. INTERVJUU L	52
LISA 8. INTERVJUU P	54
Lisa 9. ANKEETKÜSITLUS	56

JOONISTE LOETELU

Joonis 1. Kellega koos elavad erikoolis õppivad noored.....	27
Joonis 2. Kellega koos elavad tavakoolis õppivad noored.....	28
Joonis 3. Vanemate elukaaslase vahetamine.....	28
Joonis 4. Põhjused, miks vahetatakse elukohta.....	29
Joonis 5. Noored, kes on õppinud varem mõnes teises riigis kui Eesti.....	30
Joonis 6. Mitu korda on noored kooli vahetanud.....	32

SISSEJUHATUS

Antud tööd ajendas autorit kirjutama üha suurenev alaealiste poolt toime pandavate õigusrikkumiste arv. Eesti on väike riik ning noortel on meie riigi tulevikus väga oluline roll. Noore inimese arengut mõjutab kõige enam tema kasvukeskkond. Peamiselt on kasvukeskkonnaks inimese elukoht, inimesed, kes teda ümbritsevad ja kool, kus ta õpib.

Tänapäeva elu on väga muutlik ja sellest tulenevalt muutub ka noore inimese kasvukeskkond. Lahutuste arv on Eestis kõrge ning see on üks põhjuseid, miks noore inimese elu muutub. Tihtipeale peab ta valima vanemate vahel, kelle juures elada. Sageli vahetatakse ka erinevatel põhjustel elukohti ning sellega võivad kaasned noorel inimesel kohanemiskasvud, tulevad ka probleemid koolis, halvad sõbrad ja nii edasi.

Töö eesmärk on uurida millistel põhjustel alaealised süütegusid toime panevad. Töö hüpoteesina tõi autor välja: sage keskkonnavahetus mõjutab rohkem alaealist süütegusid toime panema.

Esimeses peatükis antakse ülevaade olukorrale. Selgitatakse lahti riskifaktori mõiste. Kirjeldatakse hetkeseisu meie ühiskonnas ning tuuakse välja erinevad politseistatistika andmed alaealiste poolt toime pandud süütegude kohta. Teises peatükis kirjeldab autor laiemalt lahti alaealise mõiste ning analüüsib alaealise süüteo toimepanija olemust. Kolmandas peatükis vaadeldakse laiemalt alaealist süüteo toimepanijat mõjutavaid riskitegureid, mis on jaotatud viieks: individuaalsed, pere ja koduga seotud, eakaaslastega seotud, kriminogeense piirkonnaga seotud ja kooliga seotud riskitegurid. Lisaks sellele tuuakse välja ja kirjeldatakse pikemalt tagajärjesid, mis seaduse järgi ootab alaealist süüteo toimepanijat.

Hüpoteesi tõestamiseks viis autor läbi uurimuse. Uurimus koosneb kahest osast. Esimeses osas viib autor läbi koolis, mis on mõeldud erivajadustega õppivatele noortele, intervjuu. Intervjuus uurib autor erikoolis õppivate noorte endi arvamust õigusrikkumistest, mis

ajendab noort õigusrikkumist toime panema, mis hoiaks noort eemal õigusrikkumistest ja milline oleks noore inimese arust kõige õigem ja tõhusam karistus alaealisele õigusrikkujale. Uurimise teises osas viis autor läbi ankeetküsitluse, et uurida erikoolis õppiva ja tavakoolis õppiva noore kasvukeskkonna muutlikust.

1. ÜLEVAADE OLUKORRALE

1.1. Riskifaktori mõiste

Riskifaktoriaalne lähenemisviis tekkis 1999ndate alguses, mis võeti üle tervishoiu ennetustöö strateegiast (eriti rakendati seda südameveresoonekonna haiguste ennetamiseks). Riskifaktorid ennustavad kriminaalse, probleemse või hälbiva käitumise kujunemise kõrgendatud riski. Riskifaktoriks nimetatakse tegureid, mis suurendavad kriminaalse käitumise tekkimise või süvenemise tõenäosust.

Riskifaktorid ei tähenda fataalsust ega garanteeri kriminaalse käitumise teket, vaid ainult selle tekkimise või süvenemise tõenäosust ega ennusta iga indiviidi sattumist kriminaalsele teele. Ennetustöö on suunatud riskifaktorite mõju vähendamisele ning kaitsefaktorite mõju suurendamisele. Kaitsefaktoriteks nimetatakse tegureid, mis kriminaalse käitumise tõenäosust vähendavad. Riskitegureid liigitatakse mõjutatavuse järgi: dünaamilisteks ehk muutuvateks ja staatilisteks ehk muutumatuteks, ning loomuse järgi: biogeenseteks (bioloogilise päritoluga), psühhogeenseteks (psühholoogilise päritoluga) ja sotsiogeenseteks (sotsiaalse päritoluga).¹

1.2. Taustakirjeldus

Üha enam on ühiskonnas kõneainet pakkunud alaealiste poolt toimepandavate süütegude suur arv, mis aastatega kasvab. Viimase aastaga on suurenenud ja enim tähelepanu pälvinud lisaks alaealiste poolt toime pandud väärtegudele ka jõhkrad kuriteod.²

¹ Traat, U. 2007. Riskitegurid. Autori ülskirjutis. Tallinn, 15.04.2007.

² Edovald, T. 2007. Mis teeb noorukist kurjategija? Eesti Päevaleht, 18.01.2007.

Kuritegevus avalikkuse jaoks üks enim muret tekitavaid probleeme. Tõenäoliselt on sellele kaasa aidanud meedias järjest enam kuritegevust puudutava informatsiooni avalikustamine, samuti on inimeste seas sagenenud isiklikud kokkupuuted kuritegevusega ning kurjategijate käe läbi kannatada saamine.³

Paljud lapsevanemad peavad loomulikuks teismeliste koosviibimistel alkoholi tarvitamist ning nurga taga suitsetamist. Sellise käitumise põhjuseks tuuakse vajadus noores eas kõik ära proovida. Samas ei arvestata asjaoluga, kus üks tegu viib teiseni ning väike väärteo rikkumine võib viia kuriteo toimepanemiseni. Politsei statistika andmetel moodustavad 70% alaealiste väärtegedest alkoholi- ja tubakaseaduse rikkumised.

Põhja Politseiprefektuuri poolt läbi viidud uuring näitab, et 85% õpilastest on tarvitanud alkoholi ning 40% tubakat. Just alkoholi tarbimine ongi üheks põhjuseks, miks alaealiste antisotsiaalne käitumine ja kuritegevus on muutunud palju vägivaldsemaks ning julmemaks. Alkoholihoobes noorel ei ole oma käitumise üle kontrolli ning ta võib toime panna tegusid, mida hiljem võib kahetseda, samas on alkoholihoobes alaealisel suurem oht ka ise langeda õigusrikkumise ohvriks.

Alaealiste poolt toimepandud õigusrikkumiste osas on tõusnud varguste arv kauplustest ja sõidukitest, samuti sõidukite omavoliline kasutamine. Politsei poolt registreeritud isikuvastastest süütegudest on enamik kehalise väärkohtlemise juhtumid. Samuti on Eesti laialdaselt levinud ja lihtsustunud uimastite kättesaadavus ja seda ka noorte seas.⁴

Lapse antisotsiaalset käitumist suurendab ka vanemate, õpetajate, sotsiaaltöötajate ja teiste lapsele tähtsate isikute ükskõikne suhtumine lapse probleemidesse. Kuna vanemad võivad ise olla antisotsiaalse käitumisega või on hõivatud perele elatise teenimisega, siis ei pöörata tähelepanu lapse käitumise pishälvetele. Viimased võivad aja möödudes suurenedada ning siis võib sekkumine olla juba lootusetult hiljaks jäänud. Tihti peale peetakse hälbeid puberteedia tunnusteks ning ollakse kindlad, et aja möödudes saab laps sellest ise üle.

³ Auväärt, L. 2000. Õigus. Psühholoogia. Sotsioloogia. Tartu: Tartu Ülikool. Lk 49-51

⁴ Edovald, T. 2007. Mis teeb noorukist kurjategija? Eesti Päevaleht, 18.01.2007.

1.3. Politseistatistika

Alaealiste poolt ning alaealiste suhtes toimepandud kuritegevusvastane võitlus oli 2006.a. üks politsei prioriteetidest. Üldine kuritegevus Eestis on viimastel aegadel langenud. Kui näiteks 2004.a. registreeriti Eestis 53 048 kuritegu, siis 2005.a. oli see arv 52 916 ja 2006.a. 48 317.

Statistika viitab hoiatavale tendentsile: üha enam alaealisi paneb kuritegusid toime korduvalt. Eesti olukorda võib võrrelda paljude välisriikide omaga, kus alaealiste kuritegevus näitab samuti tõusutendentsi. Isegi kui otseselt ei suurene õigusrikkumisi sooritavate noorukite arv, kaldub siiski suurenema sooritatud õigusrikkumiste arv.

Politsei statistika andmetel registreeriti 2005.a. 3768 alaealiste poolt toimepandud kuritegu, 2006.a. oli see arv vähenenud 3313-ni. Alaealiste kuritegevuse üldarv väheneb, kuid vägivaldsus noorte seas kasvab. 2005.a. oli alaealiste poolt toimepandud varavastaste kuritegude arv 2617 ning see langes 2006.a. 16%-ti (2006 – 2144), samas aga tõusis alaealiste poolt võrreldes 2005.a. avaliku usalduse vastased kuriteod 31% ja isikuvastased kuriteod 6% 2006.a.⁵

2005.a. selgitati välja 1 712 kuritegudes kahtlustatavat alaealist, kes olid kokku pannud toime 3 768 kuritegu. Alaealiste poolt toime pandud väärtegude kohta tegi politsei samal aastal veidi üle 23 500 otsuse.⁶

Ka alaealiste komisjoni suunatakse alaealisi kõige sagedamini varavastaste süütegude tõttu (ligi 40%). Neist ligi pooltel juhtudel on tegemist olnud 100 krooni piirimaile jäänud pisivargustega (nende toimepanijate seas on enim esindatud kuni 13-aastased ja veidi rohkem ka tüdrukud). Komisjoni suunamise sageduselt teiseks põhjuseks on koolikohustuse mittetäitmine, järgnevad kehalise väärkohtlemise juhtumid ja uimastite tarbimine (alkoholi,

⁵ Statistika. www.pol.ee, 13.02.2007

⁶ Tiko, A. 2006. Käitumisraskustega noored ja neile kohaldatud mõjutusvahendite kohaldamine alaealiste komisjonides. Justiitsministeerium

narkootikumide ja suitsetamise tõttu on komisjoni suunatud ligi 15% alaealistest õigusrikkujatest).⁷

Eesti noorte uimastitarbimise kasvu näitavad ka teiste uuringute andmed. Kui 1995. a oli mingit illegaalset uimastit katsetanud õpilaste osakaal 7%, siis 1999. a 15% ja 2003. a juba 24%. Kõigi uimastitega, nii legaalsete kui ka illegaalsetega, alustab suurem osa õpilasi väga noorena. Enam kui neljandik end elu jooksul purju joonud poistest on teinud seda 12-aastasena või nooremana.⁸

Regulaarsetest suitsetajatest on kolmandik poisse ja viiendik tüdrukuid alustanud 12-aastasena või varem. Sama kehtib ka illegaalsete uimastitega katsetamisel: kuuendik uimastitega katsetanud õpilastest on mingit uimastit, peamiselt kanepit või amfetamiini, proovinud 12-aastasena või varem.

2005. a oli ligi 850 ehk veidi enam kui viiendik alaealiste kuritegudest toime pandud isikute poolt, kes olid juba varem kokku puutunud õigussüsteemiga. Politseiametnike hinnangul suureneb retsidiivsus alaealiste õigusrikkujate hulgas. 2004. aastaga võrreldes oli 2005. a alaealisi korduvõigusrikkujaid ligi 200 võrra rohkem. Ka alaealiste komisjonide statistika kohaselt on korduvarutelude arv aasta-aastalt kasvanud. See näitab, et alaealise probleemi esmakordne arutelu ei ole olnud tulemuslik või on alaealine vahepeal toime pannud uue õigusrikkumise.⁹

Kohtustatistika järgi on esimese astme kohtus arutatud alaealistest eelnevalt karistatud ligi kolmandik. Alaealistest kinnipeetavatest on eelnevalt karistatud keskmiselt 15%. Retsidiivsus on suurem varavastaste süütegude toimepanijate seas.

⁷ Tiko, A. 2006. Käitumisraskustega noored ja neile kohaldatud mõjutusvahendite kohaldamine alaealiste komisjonides. Justiitsministeerium.

⁸ Tiko, A. 2006. Käitumisraskustega noored ja neile kohaldatud mõjutusvahendite kohaldamine alaealiste komisjonides. Justiitsministeerium

⁹ <http://www.kuriteoennetus.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=25519/Alaealiste%2Bkuritegevuse%2Bv%25E4hendamise%2Barengukava%2Baastateks%2B2007-2009.pdf>, 02.02.2007

Kaasosaliste olemasolu võib soodustada noorte kuritegelikku käitumist. Ligi pooled alaealiste komisjonidesse suunatud noored olid komisjoni suunamise põhjuseks olnud juhtumite puhul tegutsenud grupis – tegu oli varguse, grupiviisilise vägivalga või sissetungiga. Ka alkoholi pruugitakse sagedamini rühmas ja grupiviisilisi tegusid sooritavad poisid oluliselt sagedamini.

Politseistatistika kohaselt oli 2005. a registreeritud alaealiste kuritegudest veidi üle 40% toime pandud grupis. Ligi 2/3 alaealiste grupi poolt toime pandud süütegudest olid vargused, põhiosa grupis toime pandud vargustest moodustasid vargused sõidukitest ja sõidukite omavoliline kasutamine. Grupis toime pandud asjad jõuavad sagedamini kohtusse. Näiteks kohtulahendite registri põhjal võib öelda, et 2005. a jõustunud kohtuotsuste osas oli 65% süüdimõistetud alaealistest kuriteo toime pannud grupis.¹⁰

¹⁰ Tiko, A. 2006. Käitumisraskustega noored ja neile kohaldatud mõjutusvahendite kohaldamine alaealiste komisjonides. Justiitsministeerium

2. ALAEALINE SÜÜTEO TOIMEPANIJA

2.1. Alaealise mõiste

Alaealise mõistet ei ole täpselt üheski seaduses defineeritud. Eesti Vabariigi lastekaitseseadus § 2 järgi on lapseks kuni 18-aastast isik¹¹, seega on inimene sünnist kuni 18-aastaseks saamiseni laps. Samas Alaealiste mõjutusvahendite seaduses¹² on kirjas, et alaealine on 7 – 18 aastane isik. Eesti Vabariigi lastekaitseseadus käsitleb antud mõistet kõige laiemalt.

Karistusseadustiku § 33 järgi on inimene alates 14. eluaastast süüvõimeline.¹³ See tähendab, et tal on võime aru saada oma teo ebaõigsusest. Vanusepiir 14 tuleneb Karistusseadustikus pedagoogikast ja psühholoogiast ning on selles mõttes teaduslikult põhjendatav. Samal ajal on vanusepiiri asetamine alati mõnevõrra tinglik ja kujutab endast õiguspoliitilist otsust.¹⁴

2.2. Alaealise süüteo toimepanija olemus

Alaealise kasvatamine on sotsiaalne protsess laiemas tähenduses. Lapsi kasvatavad kõik: asjad, nähtused, sündmused, kuid eelkõige ikkagi inimesed ja kõigepealt lapsevanemad.¹⁵

Rasketikasvatataval lapsel, kes satub seadusega vastuollu vanuses 7-12, on kaks kuni kolm korda kõrgema riskiastmega saada tulevikus tõsiseks, vägivaldseks ja krooniliseks seaduserikkujaks. Samuti on selles eas laps kõige enam mõjutatav oma sõprade poolt. Näiteks, kui sõbrad plaanivad üheskoos mõnda pisirikkumist nagu seinte sodimine, siis

¹¹ Eesti Vabariigi lastekaitseseadus. 08.06.1991. – RT 1992, 28, 370, RT I 2006, 21, 162.

¹² Alaealise mõjutusvahendite seadus. 28.01.1998. - RT I 1998, 17, 264, RT I 2006, 55, 405.

¹³ Karistusseadustik. 06.06.2001.a. – RT I 2001, 61, 364, RT I 2007, 13, 69.

¹⁴ Sootak, J. Pikamäe, P. 2004. Karistusseadustik: Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura

¹⁵ Toomsoo, A. 1996. Täisealiste ja alaealiste kuritegevus. Tallinn: Teaduste Akadeemia, lk 91

lähevad sellega kaasa kõik, eemalejäämine ühisest plaanist tähendaks sõprade poolt halvustamist.¹⁶

Kuritegelikult kõige aktiivsem vanuserühm on 16-17aastased, eriti varavastaste kuritegude puhul.¹⁷ Alaealiste kuritegevus on tõmmanud kriminoloogide tähelepanu märksa enam kui mõne muu vanusegrupi kuritegevus. Seda asjaolu on võimalk seletada erinevate põhjustega:

1. alaealised on kriminaalselt kõige aktiivsem grupp,
2. isikud, kes alustavad oma kuritegelikku karjääri alaealisena, kalduvad omama pikemat kuritegelikku karjääri kui hiljem kuritegelikule teele asunud ning,
3. panevad sagedamini toime raskeid kuritegusid oma kuritegeliku karjääri jooksul.

Neid kahte viimast asjaolu on võimalik seletada kahel viisil: esiteks on alaealisena kuritegelikule karjäärile asunutel lihtsalt pikem periood, mille jooksul nad saavad kuritegusid toime panna ja teiseks, alaealised kurjategijad on vähem haaratud tavapärasesse normikuulekasse tegevusse ja seetõttu on neil rohkem aega kuritegelikuks käitumiseks,

4. usutakse, et alaealiste kuritegevusel on spetsiifilised muust kuritegevusest erinevad põhjused,
5. usutakse, et alaealiste kurjategijate parandamine ja ümberkasvatamine on oluliselt tõenäolisem kui täiskasvanud kurjategijate puhul.¹⁸

¹⁶ Loeber, R. Farrington, P. D. 2001. Child Delinquents: Development, Intervention and Service needs. New Delhi: Sage. Lk 76-84

¹⁷ Auväärt, L. 2000. Õigus. Psühholoogia. Sotsioloogia. Tartu: Tartu Ülikool. Lk 50

¹⁸ Ginter, J. Saarsoo, H. Sootak, J. 2000. Alaealiste õigusrikkumised: kriminaalõiguslik, menetluslik ja kriminoloogiline aspekt. Tartu: Juura, Õigusteabe AS, lk 5

3. RISKITEGURID

3.1 Individuaalsed riskitegurid

Individuaalseid riskitegureid defineeritakse kui indiviidi füüsilisi, emotsionaalseid, kognitiivseid ja sotsiaalseid omadusi teatud ajahetkel, mis võivad olla geneetiliste ja keskkondlike tegurite tulem.¹⁹ Individuaalseteks riskiteguriks on madal IQ, impulsiivsus, agressiivsus, psühhopaatia, ADHD.

Delikventse käitumisega noorukitel on madal verbaalne IQ, samuti madalam keskmine IQ võrreldes mitte delinkventsete noorukitega. Impulsiivsust iseloomustab kalduvus ignoreerida tegelikku olukorda otsuste tegemisel, käituda kiirustades, mõtlemata tagajärgedele, tehes vigu olukorra analüüsimisel. Moyeri klassikalise agressiivsuse definitsiooni järgi on agressiivsus käitumine, mis põhjustab teisele organismile valu ja vigastusi. Agressiivsus võib olla tingitud näiteks hirmust ja ärritusest. Psühhopaatia on psüühikahäire, mille põhitunnuseks on väärustunud tunde- ja tahteelu ning suhtlemislaad. Psühhopaatia võib olla kaasasündinud või kujuneda ebasoodsate välistegurite mõjul lapseas. Sellised inimesed võivad korda saada väga julmi kuritegusid ilma kahetsust tundmata.²⁰

Tähelepanupuudusest tingitud hüperaktiivsushäire (Attention Deficit Hyperactivity Disorder – ADHD) käes kannatavate laste hulk on viimastel aastatel tõusnud. ADHD-diagnoosiga lastel on raskusi keskendumisega, kuulamisega, käskude täitmisega ning ülesannete lahendamisega. Samuti võivad nad olla antisotsiaalsed, agressiivsed ning põruvad koolis väga kergelt. Kahtlustatakse, et üks põhjuseid, miks ADHD sümptomid avalduvad, on näiteks televisioonist põhjustatud ülestimuleeritus.²¹

¹⁹ Edovald, T. 2005. Ülevaade alaealiste kuritegevuse vähendamise strateegiatest ja programmidest maailmas. Tallinn: Justiitsministeerium.

²⁰ Loeber, R. Farrington, P. D. 2001. Child Delinquents: Development, Intervention and Service needs. New Delhi: Sage. Lk 124-127

²¹ <http://www.greengate.ee/index.php?page=46&id1=14862> 15.03.2007.

3.2 Pere ja koduga seotud riskitegurid

Perekondlikud tegurid on sageli seotud lapse vahetu keskkonnaga ja võivad ilmned nii otsesemalt kui ka kaudsemalt: pärinemine üksik- või kasuvanemaga või lahutatud perest, suur pereliikmete arv, vaesus, pereliikmete kriminaalsus või perevägivald. Kuritegeliku käitumise tagant ei saa otsida üht ja kindlat põhjust, küll aga on kindel see, et mida rohkem on lapse puhul riskitegureid, seda suurem on oht alustada õigusrikkuja karjääri.²²

Üheks perega seotud riskiteguriks on lapse väärkohtlemine. Lapse väärkohtlemine on mistahes käitumine lapse suhtes, mis alandab tema füüsilist ja psüühilist heaolu, seades ohtu tema eakohase arengu ja tervisliku seisundi. Lapse väärkohtlemine on igasugune kahju tekitamine lapsele, mis ei ole juhuslik. Lapse väärkohtlemise teema on äärmiselt aktuaalne kogu maailmas. Kuidagi ei saa õigustada täiskasvanu vägivalda temast väiksema, nõrgema, emotsionaalselt ja majanduslikult sõltuva inimese suhtes. Lapse füüsiline väärkohtlemine võib mõjutada lapse agressiivsust ja eksternaliseeritud käitumist. Lapse seisukohast on igasugune väärkohtlemine halb, sest põhjustab sageli hirmu, alandust ja kannatusi.²³

Lisaks väärkohtlemisele loetakse üheks perekondlikuks riskiteguriks ka lapse hooletusse jätmist. Hooletusse jätmine on lapse põhiliste kehaliste ja vaimsete vajaduste pidev rahuldamata jätmine, mis võib põhjustada tervisehäireid või kahjustada lapse arengut. Siia hulka kuulub see, kui lapsevanem või hooldaja ei ole suuteline tagama lapsele eakohast toitu, peavarju ega rõivaid, ei suuda last kaitsta füüsilise kahju tekitamise eest või ei võimalda lapsele vajalikku meditsiinilist hooldust ja arstiabi²⁴

Madala sotsiaalse staatusega perest pärit noorukid on sagedamini seotud raskemate õigusrikkumistega. Näiteks kui kodus pole lapse jaoks toitu, siis on suure tõenäosusega hakkab laps kuskil toitu varastama. Lisaks eelpool loetelule kuulub riskitegurite hulka ka

²² Edovald, T. 2007. Mis teeb noorukist kurjategija? Eesti Päevaleht, 18.01.2007.

²³ Kinnear, K. L. 1995. Lack of Empathy. *Violent Children, A Reference Handbook*. USA, lk 45-55

²⁴ Loeber, R. Farrington, P. D. 2001. *Child Delinquents: Development, Intervention and Service needs*. New Delhi: Sage. Lk 73-86

vanemate omavahelised konfliktid.²⁵ Noor inimene omandab paljud oma teadmised perekonnast ning kui perekonnas käitatakse vägivaldselt, siis küllaltki tõenäoliselt jääb see lapsele külge ning ta peab kogetud käitumist loomulikuks.

3.3. Eakaaslastega seotud riskitegurid

Nii lapse suhted eakaaslastega kui ka eakaaslaste mõju lapsele moodustavad olulise osa lapse lähikeskkonnast. Eakaaslastega seotud riskitegurite hulka kuulub noortejõugus olemine.

Noored käivad kampades ringi ning põhjustavad ühiskonna pahameelt. Jõukudes noortel on suurem tõenäosus sattuda õigusrikkuja teele, kuna suurema seltskonnaga on lihtsam õigusrikkumist toime panna. Koos on julgem ja suurem seltskond julgustab noort inimest süütegu toime panema ning sellisel puhul on raskem ka „ei” öelda. Noortekambad kogunevad näiteks kaubanduskeskustes, mis häirib ka keskuse külastajaid.

Lisaks noortejõukudele loetakse riskiteguriks ka eakaaslaste uimastikäitumine. Autori arvates Tallinnas elavatel noortel pole mingit probleemi osta narkootilist ainet, näiteks kanepit. Noored tahavad kõike järele proovida, mida nad teinud ei ole ning narkootikumide tarvitamine kuulub ka nende hulka. Eakaaslaste poolt kallutamine uimastite tarvitamisele on väga efektiivne, kui eakaaslasega ei juhtu midagi siis miks minuga peaks midagi juhtuma, mõtlevad noored ja proovivadki uimasteid.²⁶

²⁵ Kinnear, K. L. 1995. Lack of Empathy. *Violent Children, A Reference Handbook*. USA, lk 34-37

²⁶ Edovald, T. 2005. Ülevaade alaealiste kuritegevuse vähendamise strateegiatest ja programmidest maailmas. Tallinn: Justiitsministeerium.

3.4. Kriminogeense piirkonnaga seotud riskitegurid

Kriminogeenseks piirkonna all peetakse silmas piirkond, kus pannakse toime õigusrikkumisi ja statistika järgi on kuritegevus kõrge. Tallinnas on selliseks piirkonnaks näiteks Kopli, Tartus on Supilinn, Pärnus Ülejõe. Nendes piirkondades elavad tavaliselt majanduslikult kehval järjel inimesed ning nagu eelpool mainitud, siis on ka kuritegevus kõrgem kui linna teistes linnaosades. Kui noor inimene elab sellises kandis, siis paratamatul jäävad talle külge sellise naabruskonna käitumisharjumused. Naabruskonna riskiteguriteks võib lugeda kuritegevust naabruskonnas, avatust vägivallale, mõjuainete kättesaadavust, ebasoodsaid tingimusi ning organiseerimatust naabruskonnas.²⁷

3.5. Kooliga seotud riskitegurid

Kooliga seotud riskitegurid on näiteks nõrk side kooliga (vähene pühendumus), koolikorraldus (õpetajate rahulolematuse, halvad õpilaste-õpetajate vahelised suhted).

Näiteks kui laps koolis ei saa õppimisega hakkama, ei jõua teistega õppimisel sammu pidada, hakkab ta saama puudulikke hindeid. Lisaks juba niigi halvale enesetundele hinnete pärast võib õpetaja hakata teda kohtlema kui õpilast, kes ei taha tunnis kaasa teha ning on teistele halvaks eeskujuks. Pidev hurjutamine ning halvustamine tingib lapsele ette heidetava käitumise aktiveerumise. Näiteks koolimaterjali mitte omandamisel süüdistatakse õpilast õppimata jätmises ning edaspidi jätabki laps õppimata, kuna olenemata sellest kui palju ta ka ei püüaks, ei olda temaga ikka rahul. Õpiraskustega lastele tähendab reageerimist infole, mõtlemist ning ja uute teadmiste omandamist palju aeglasemalt, kui teistele nendealastele.²⁸

²⁷ Edovald, T. 2005. Ülevaade alaealiste kuritegevuse vähendamise strateegiatest ja programmidest maailmas. Tallinn: Justiitsministeerium.

²⁸ Loeber, R. Farrington, P. D. 2001. Child Delinquents: Development, Intervention and Service needs. New Delhi: Sage. Lk 104-115

Laps peab aru saama, et kui ta teeb midagi valesti, näiteks jätab õppimata, siis ei ole ta halb, laisk ja saamatu. Igale väärle teole võib järgneb karistus ning laps peab õppima oma tegude eest vastutama.

Kriminoloogide arvates on 4-5% on kuritegevuse üldmahust geenide kingitus sünnist surmani, 95-96% on aga nii-öelda „õpitan“ ja unustatav erinevate põhjuste kausaalsuse tõttu.²⁹

3.6. Tagajärjed

Probleemid perekonnas ja puudulik kasvatus võib viia selleni, et lapsel tekib madal enesehinnang ning seetõttu on negatiivsed ka õpitulemused. Lapsele tekitab kõik vastumeelt ning ühe võimaliku variandina võib ta sattuda kuritegeliku käitumisega eakaaslaste hulka, kus ta võib hakata toime panema erinevaid kuritegusid, et ennast tõestada oma „uute“ sõprade silmis.

Uuringud näitavad, et vaesest peredest lapsed tunnevad kõige sagedamini nii õpilaste kui õpetajate ebasoosingut. Koolikeskkond on nendele lastele võõras, nad ei tunne end seal piisavalt turvaliselt. Lapsed on sageli agressiivsed, sagedaste ja pikkaajaliste koolist puudumiste tõttu ei võta nad omaks koolis kehtivaid reegleid ning distsipliini. Samuti ei ole nad võimelised koolis kehtivat normprogrammi selleks ette nähtud aja jooksul omandama. Hooldamata lapsed, kes on koolist ära olnud 3-4 aastat, ei saa tavakoolis õpinguid jätkata, kuna vajalikud oskused on neil vahepeale aja jooksul taandarenenud.³⁰

Suure tõenäosusega kujunevad sotsiaalsete ja majanduslike toimetuleku probleemidega kodudest pärit ning käitumis- ja sõltuvushäiretega lastest kurjategijad, narkomaanid ja oma eluga mitte toimetulevad isikud. Probleemistiku üks võimalik lahendustee on lastekodude

²⁹ Toomsoo, A. 1996. Täisealiste ja alaealiste kuritegevus. Tallinn: Teaduste Akadeemia, lk 12-13

³⁰ Heinla, E. 2000. Sotsiaalsete riskiteguritega lapsed Tallinnas. [Uurimistö] Tallinn: TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.

või internaatkoolide rajamine kõrge riskitasemega ja hooldamata lastele, kes ei ole seadusrikkujad või väljakujunenud narkomaanid.³¹

Alaealisele võib kohaldada tulenevalt Alaealiste mõjutusvahendite seadusest järgmisi mõjutusvahendeid: hoiatus, koolikorralduslikud mõjutusvahendid, vestlusele suunamine psühholoogi, narkoloogi, sotsiaaltöötaja või mõne muu spetsialisti juurde, lepitamine, kohustus elada vanema, kasuvanema, eestkostja või perekonnas hooldaja juures või asenduskodus, üldkasulik töö, käendus, noorte- või sotsiaalprogrammides või rehabilitatsiooniteenuses või ravikuurides osalemine, kasvatuse eritingimusi vajavate õpilaste kooli suunamine.³²

Mõjutusvahendi valikul tuleks lähtuda õigusrikkuja isikust ning õigusrikkumise laadist ja raskusest ning tema suhtes eelnevalt kohaldatud mõjutusvahendi tulemuslikkusest, arvestades sotsiaaltöötaja, kooli esindaja, noorsoopolitsei ametniku, lapsevanema (hooldaja ja/või eestkostja) ja lapse enda arvamust. Mõjutusvahend peaks soodustama õigusrikkuja kohanemist ühiskonnaelu normidega, vältimaks uusi õigusrikkumisi.³³

Noorukite kinnipidamine suurtes korrektsiooniasutustes (noortevangla, erikool) ei ole samuti osutunud mõjusaks kuritegeliku käitumise vähendamisel; parimal juhul aeglustab see nooruki õigusrikkumiste elluviimist ja ehk ka edasiste kuritegude tõsisust. Peamiseks puuduseks korrektsiooniasutuses on asjaolu, et mida rohkem on asutuses noorukeid, seda vähem on võimalust pakkuda efektiivselt kohtlemisteenuseid. Suure hulga antisotsiaalsete noorukite koondamise korral esineb sageli probleeme, mis viivad karistusmeetmete kasutamiseni, mis omakorda suurendab retsidiivsust. Samuti on seal viibivale noorukile negatiivseks mõjuks kokkupuude teiste antisotsiaalse käitumise noorukitega.³⁴

³¹ Heinla, E. 2000. Sotsiaalsete riskiteguritega lapsed Tallinnas. [Uurimistöo] Tallinn: TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.

³² Alaealise mõjutusvahendite seadus. 28.01.1998. - RT I 1998, 17, 264, RT I 2006, 55, 405.

³³ Saarsoo, H. 1995. Alaealise kasvatuslikud mõjutusvahendid. Juridica, X, 428-429.

³⁴ Edovald, T. 2005. Ülevaade alaealiste kuritegevuse vähendamise strateegiatest ja programmidest maailmas. Tallinn: Justiitsministeerium.

Antisotsiaalne ja kuritegelik käitumine kujuneb välja aja jooksul ning seda mõjutavad erineval ajal erinevad riskifaktorid. Mida varasemas järgus hakatakse tähelepanu pöörama lapse hälbivale käitumisele, seda enam suurem on tõenäosus, et ennetatakse lapse sattumist seadusega vastuolu.³⁵

³⁵ Kinnear, K. L. 1995. Violent Children. USA. Lk 28-31

4. UURIMUSTÖÖ

Oma uurimistööd kasutasin kahte uurimismeetodit: intervjuu, kus siis intervjuerisin 8 erikoolis õppivat alaealist ja ankeetküsitluse, mille viisin läbi erikoolis ja tavakoolis õppivate alaealiste seas. Valikuuringu korral ei uurita mitte kõiki üldkogumi objekte, vaid üht osa sellest. Ankeetküsitluses kasutasin juhuslikku valimit. Statistiliselt usaldusväärseid andmeid saadakse ka siis, kui uuritakse representatiivselt (kogumit kujukalt ja igakülgselt esindavat) väljavõtukogumit.

4.1. Intervjuu analüüs

Autor viis läbi intervjuu 8 alaealisega ning esitasin järgmised küsimused:

- millisel põhjusel saadeti sind erikooli?
- mis mõjutab sinu arvates alaealist süütegu toime panema?
- mismoodi peaks karistama alaealist kui ta on toime pannud süütegu?
- mis hoiaks sinu arvates eemal noori süütegusid toime panemast?
- mis mõjutas sind süütegu toime panema?
- milline on sinu perekond ja millega nad tegelevad?
- millised on sinu suhted perekonnaliikmetega?
- mida sulle meeldib vabal ajal teha ja millised on sinu hovid?
- millised on sinu sõbrad ja mida te koos sõpradega vabal ajal teete?
- millised on sinu suhted kooliga?
- millised on sinu tulevikuplaanid?

Kõik 8 intervjueritavat olid pärit erikoolist. 8-st alaealisest oli 5 tüdrukut, kes õppisid Kaagvere Erikoolis ning 3 poissi, kes õppisid Tapa Erikoolis. Oma uurimistööd olen intervjueritavad kodeerinud järgmiselt:

- M on 15-aastane tüdruk, kes on erikoolis õppinud peaaegu aasta (Lisa 1);
- D on 15-aastane tüdruk, kes on erikoolis õppinud 1,3 aastat (Lisa 2);
- A on 15-aastane tüdruk, kes on erikoolis õppinud 7 kuud (Lisa 3);
- K on 14-aastane tüdruk, kes on erikoolis õppinud 1,3 aastat (Lisa 4);
- E on 15-aastane tüdruk, kes on erikoolis õppinud aasta (Lisa 5);
- I on 14- aastane poiss, kes on erikoolis õppinud 1,2 aastat (Lisa 6);
- L on 15- aastane poiss, kes on erikoolis õppinud aasta (Lisa 7);
- P on 14- aastane poiss, kes on erikoolis õppinud 1,4 aastat (Lisa 8);

Küsimusele, mis **põhjusel sind saadeti erikooli** oli kõikide laste vastustes kirjas koolikohustuste eiramine, kodus mitte ööbimine, suitsetamine ja alkoholi tarbimine. Lisaks sellele oli K õigusrikkumiste nimekirjas süütamine ja vara lõhkumine, D-l huligaanitsemine, M-l kaklemine, I-l vargus ja P-l vargus ning huligaanitsemine.

A: „Ma arvan, et koolikohustuste eiramine tuleneb sellest, et noortel on koolis igav olla, tunnid on igavad ja üksluised, raske on kaheksa tundi koolis istuda. Tänapäeval on koolides väga palju õpetajaid, kes on vanemas eas, nad on õpetajad olnud Nõukogude ajast ja sellest tulenevad on neile omased selle aja õpetusmeetodid, mis aga kaasaegsele õpilasele ei pruugi meeldida. Mulle meeldivad sellised õpetajad, kes on noored ja kooli tulnud, neil on uued õpetamismeetodid ja nende tundides ei ole igav.“

Õppeprogrammid on väga mahukad ja siinjuures tuleks arvestada, et kõik õpilased ei suuda nii kiire õppimistempoaga kaasa minna. Kui õpilane jääb õppimisest maha ning teda järgi ei aidata, tekib olukord, kus õpilasel hakkavad tekkima halvad hinded ning see kestab jätkuvalt. Lapsele ei anta võimalust õppetöös järgi jõudmiseks, millest võib tekkida ka negatiivne hoiak kooli suhtes.

Kõik intervjuueeritavad tõid välja selle, et tavakoolis käies tarbiti alkoholi ja suitsetati. Nagu eelpool mainitud, on just alkohol õigusrikkumiste alguseks. Noored saavad aru, et alkoholi tarbimine on seaduserikkumine, aga kui kõik teised seltskonnas tarbivad, siis ei saa ka

nemad eemale jääda, kuna tulemuseks oleks nende seltskonnast väljatõrjumine ning pilkamine.

Tubaka suitsetamine on samuti kampa kuulumise eelduseks. Kui teised kambas suitsetavad, peavad kõik seda tegema. Raske on noorel inimesel endaks jääda ning sellises olukorras "ei" öelda. Samas on aga täheldatud ka noorte seltskondi, kus sõpruskonnas ei suitsetata ning kui keegi tubakat tarbima hakkab, siis hakatakse omakorda teda halvustama.

Küsimusele, **mis sinu arvates mõjutab alaealist süütegu toime panema**, oli vastus ühine: sõbrad. A arvates mõjutab lisaks sõpradele ka kool ja perekond. K lisas, et perekond mõjutab tavaliselt siis, kui vanemaid pole või nad ei leia lapse jaoks aega, sama arvas ka I ja L, sõbrad jällegi kutsuvad sind kaasa õigusrikkumist toime panema ning pärast seda tahad juba ise minna. E ja M arvavad, et õigusrikkumisi pannakse sõpradega koos toime selleks, et sõprade seas lahe olla ja soovitakse välja paisata. P arvas, et sõpradele on raske ei öelda.

Perekond õpetab lapsele elu põhitõdesid, mis on õige, mis vale. Kui laps kooli läheb, siis suurema osa oma ajast veedab ta koos koolikaaslastega, kellest võivad kujuneda head sõbrad ning just viimased on lapse elus edaspidi väga tähtsal kohal.

M: „Inimene peab oskama endale sõpru valida, sest just selliseks kujuneb ta ise ning sõpradega koos veedetakse ka vaba aega. Kui noor inimene valib endale halvad sõbrad, siis suure tõenäosusega ootab teda nii nimetatud halb tulevik, korralike sõprade puhul on, mille poole elus püüelda. Mina olen oma sõprade valiku veast aru saanud.“

On väga tähtis, et lapse perekond teaks, millised on tema lapse sõbrad. Vanemad peaksid lubama lastel sõpru külla kutsuda, ise kodus olles on see võimaluseks tutvumaks laste sõpradega.

Küsimusele, **mis mõjutas sind süütegu toime panema**, on vastus ühtne: sõbrad. Koolis oli igav ja vajati vaheldust, tekkisid halva käitumisega sõbrad, kellele oli vaja end tõestada ning seal algaski õigusrikkumiste toimepanemine.

Küsimusele, **milline on sinu perekond**, on samuti vastus kõikidel võrdlemisi sarnane. Nimelt tüdrukud rõhutavad kõik korraliku pere olemasolu ning pärinemist heast perekonnast, samas on nende vanemad lahutatud. K: „*Perekond on mul igati viisakas ja korralik, aga see ei meeldi mulle, vajan rohkem vabadust*“. D elab koos ema ning kasuisaga, neil on olemas ka isa, kellega nad aktiivselt suhtlevad. A elab koos isaga, emaga suhtleb üsna harva. K elab koos emaga, isa on surnud. Kõikide tüdrukute vanematel on olemas korralik töökoht ning regulaarne sissetulek.

Poistel aga oli olukord teine. Kõik nad on pärit vene perekonnast ja õppisid Tallinnas vene koolis. L-l pole vanemaid, ta elab oma tädiga, kellega ta läbi ei saa ja vanaemaga, kes on talle kõige kallim inimene. I elab koos emaga, P koos ema ja kasuisaga, kellega ta eriti läbi ei saa.

Perekond on peamine riskitegur alaealiste õigusrikkumiste toimepanemises. Alati ei ole nii, et laps satub õigusvastasele teele siis, kui vanemad on joodikud, ise seaduserikkujad või midagi muud sellist. Intervjuust tuli välja see, et laste arvates on nende perekond igati suurepärase ning õigusrikkumistele mõjutasid neid just sõbrad.

Suurem osa nende intervjueeritavate perekondadest on lahutatud ning elavad koos ainult ühe vanemaga. Lapsevanem üksi ilmselt ei suuda oma lapse tegemistel silma peal hoida ja ei oma olukorra üle nii suurt kontrolli, kui mõlemad lapsevanemad ning isa ja ema karistused on erinevad. Mõnikord näiteks karistab last ainult isa ning kui isa perekonna juurest ära läheb, võib tekkida olukord, kus pole enam kedagi, kes last korrale kutsuks. Lahutuse ajal tegelevad mõlemad vanemad lahutusega ning lapsel on võimalus rohkem aega veeta oma sõpradega, vanemate tähelepanu on hajunud.

Küsimusele, **mis sulle meeldib vabal ajal teha, hobid**, tõid kõik välja erinevad noorte vaba aja tegevused: shoppamine, sõpradega koos aja veetmine, muusika kuulamine, filmide vaatamine. Lisaks eelnevale meeldib A-le ja K-le joonistamine ning M tegeleb laulmisega. Poiste hobide hulka kuulus jalgpall.

Oluline on see, millega noored vabal ajal tegelevad. Tänapäeva ühiskonnas on noorte seas kõige populaarsem see, et saadakse kokku ja ollakse suurtes kaubanduskeskustes, kus lihtsalt istutakse ja räägitakse juttu. Aga vaba aja tegevuseks ei saa lugeda ainult olemist koos sõpradega.

Kui mõnikümmend aastat tagasi küsiti noorte käest, mis nad vabal ajal teevad, siis oli vastuseks ikka mõni konkreetne sporditegevus, osalemine mõnes organisatsioonis, millegi kogumine, näiteks markide või purkide. Sellistel juhtudel saab rääkida noorte vaba aja tegevusest ja hobidest.

Kalli hinna tõttu pole paljudel lapsevanematel võimalust last saata huviringi või trenni, mis teda huvitaks. Samas pole nad ka kuulnud organisatsioonides, mis ei nõua nii palju raha aga mille tegevusest võiks laps osa võtta. Laps ise ei pruugi leida ja teada selliseid võimalusi ning kui vanemal endal pole ka eriti huvi, et laps millegagi tegeleks, siis sinna see ka jääb.

Kui küsida intervjuueeritavate käest kas nad ei tahaks kuskil huviringis käia ja millega tegeleda, siis kõik vastasid, et tahaksid aga nad ei tea kuhu minna ja üksi nad seda teha ei soovinud, kuna ei tunta kedagi. Sõbraga koos minnes on innustus suurem, siis pole kõik võõrad. Samuti on ka koolides olemas erinevad huviringid, kuid üldjuhul ei taheta pärast tunde veel kooli jääda ning sellepärast seda võimalust ka ei kasutata.

Küsimusele, **millised on sinu sõbrad**, vastasid enamik ühtemoodi, sellised nagu ma ise ning sõpradega käiakse kinos, poodides, jalutamas ning tehakse palju muud sellist. M ütles, et on oma sõbrad pärast erikooli tulekut välja vahetanud ning tema uued sõbrad on aru saanud sellest, et ta on erikoolis, ega mõista teda sellepärast hukka.

Paljudele noortele, kellel ei ole vanemaid või kelle perekondlikud suhted ei ole head, on sõbrad perekonnast tähtsamad. Sõpradega koos olles tekib kambavaim ning koos on alati lihtsam ja huvitavam ühes suunas edasi pürgida. Oluline on siinkohal asjaolu, millises suunas edasi minnakse. Keegi ei ole selle vastu kui koos sõbraga tahetakse kooli minna,

huviringi, trenni või mõnda muusse sellisesse kohta. Kurvem on siis kui nooruki elus edasi minemine koos sõpradega tähendab õigusrikkumiste toimepanemist.

Küsimusele, **kuidas sa kooli suhtud**, olid vastused tüdrukutel sarnased koolis meeldis enamusele käia aga õppida eriti ei meeldinud. Samas aga saavad kõik aru sellest, et kooliskäimine on vajalik.

Poisid aga tahtsid tavakooli asemel hoopis eriala õppida. Nad arvasid, et tavakoolis käimine ei tule neile elus kuidagi kasuks. Kolmest poisist ükski ei plaani tulevikus kõrgkooli minna, nende soov on elamiseks raha teenida ning selleks ei olevat vaja niipalju haridust, palju olulisem on amet selgeks õppida.

Koolis käimise plussidest tõid noored välja kaks põhilist punkti. Esiteks saab koolis palju uusi tuttavaid ja sõpru. Teiseks saab uusi asju koolis teada, kuigi koolis õppimine on vastukarva, tuli nii mõnelgi tunnistada, et mõnikord on neil tunnis huvitav ja kasulik olla.

Küsimusele, **kuidas peaks alaealist süüteoimepanijat karistama**, oli vastuseid erinevaid. M arvas, et lapsele tuleks selgitada, millega ta on hakkama saanud ning lisab, et kindlasti ei ole erikooli saatmine lahenduseks. K leiab aga, et erikool ajab asja ära aga trahvi teha ei ole mõtet, sest trahvi peavad maksma vanemad ning nemad ei ole küll süüdi lapse tegudes. A aga arvas, et just trahvi tegemine on kõige õigem karistus, rõhutas aga seda, et erikooli saatmine ei aita ega muuda kedagi. Trahvi tegemist pooldas ka I. D arvas, et alaealisele kõige õigem karistus on ühiskondlik töö.

P arvas, et noor peaks ise oma õigusrikkumise heaks tegema:

“Tööd peaks tegema, sest tööd tehes tuleb vaeva näha. Ma arvan, et mulle mõjuks selline karistus. Kindlasti ei aita erikool, sest kui siit välja saab, siis pannakse õigusrikkumisi ikka toime.”

Intervjueeritavad leidsid, et eelpool mainitud karitus oleks hea. Vanemad ei pea maksma enda teenitud raha oma alaealise õigusrikkuja tegude korvamiseks, pealegi ei mõjuta see kuidagi õigusrikkujast ennast, see on juba vanemate mure, kuidas rahatrahv ära maksta, mitte aga alaealiste õigusrikkuja.

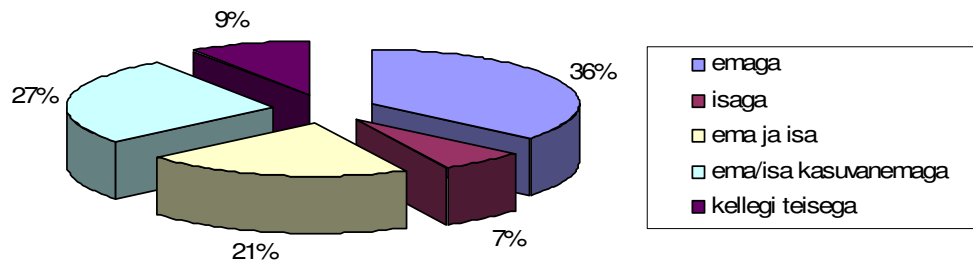
Küsimusele, **mis sinu arvates hoiaks eemal noori süütegusid toime panemast**, ei osanud keegi kindlat vastust öelda. M-i arvates, mitte miski ei hoia noori eemal õigusrikkumistest, kes tahab, teeb seda nagunii. A soovitus järgi tuleks paremaid sõpru valida. P ja I arvamusel kohaselt peaksid noored trennis käima, nii jääb noortele vaba aega vähem.

Küsimusele, **millised on sinu tulevikuplaanis**, oli igäihel mõni salasoov varuks. D tahaks saada lumelauatreeneriks või erikooli õpetajaks. Oma viimast valikut põhjendas ta sooviga aidata erikooli tulnud noortel hakkama saada, ta arvas, et talle tuleb kasuks tema enda siinoldud aeg. Poisid tahtsid saada automehaanikuks. M ja E soovivad tulevikus ülikooliharidust saada. A tahab põhikooli ja keskkooliga lõpule jõuda.

4.2. Ankeetküsitluse analüüs

Ankeetküsitluses küsitleti 150 noort inimest, neist 75 õppisid erikoolis ja 75 tavakoolis. Konkreetselt ja analüüsivalt oli täidetud kõik laialijaotatud ankeedid, seetõttu sai autor analüüsimiseks kasutada kõiki ankeete.

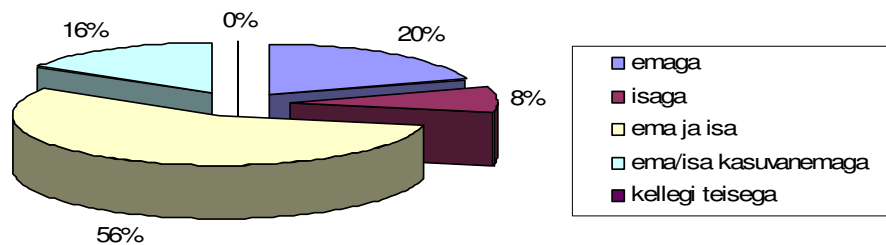
63 % erikoolis õppinud vastanutest oli olemas mõlemad vanemad, tavakooliõpilaste seas oli selleks 76 %. Väga paljudel noortel on olemas küll nii isa kui ema aga tihtipeale ei ela vanemad koos. Joonisel 1 on välja toodud kellega koos erikoolis õppivad noored elavad.

Joonis 1. Kellega koos elavad erikoolis õppivad noored

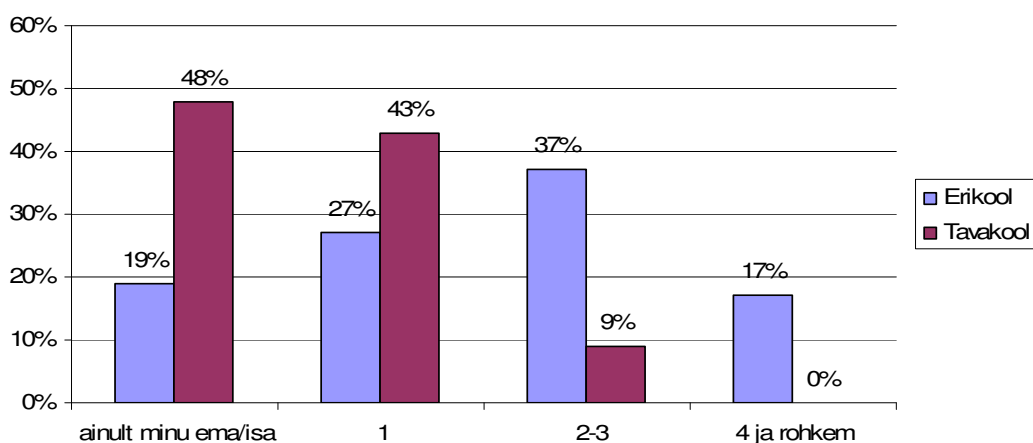
Jooniselt 1 on näha, et ainult 21 % erikoolis õppivatest noortest elavad koos mõlema vanemaga ja 27 % elavad koos ühe vanemaga ja kasuvanemaga. 36 % elab koos emaga ja 7 % koos isaga. 9 % küsitletud noortest elab koos vanavanemate, õdede/vendadega või mõne muu sugulasega, nendel lastel puuduvad vanemad.

Kui võrrelda erikoolis õppivaid noori tavakoolis õppivate noortega (Joonis 2), siis on tulemused järgmised: 56 % noortest elavad koos mõlema vanemaga. Protsent on kaks korda suurem kui erikoolis õppivate lastel. Emaga elab koos 20 % ja isaga 8 % vastanutest. Vanema ja kasuvanemaga elab koos 16 % noortest. Poolikutes peredes elavatel noortel jääb puudu mõlema vanema kasvatusest. Näiteks kui perekonnas on ainult ema siis ei ole isalikku kasvatust ja vastupidi. Samas üks vanem ei jõua niipalju kasvatuslikku tähelepanu lastele pöörata kui kaks vanemat.

Joonis 2. Kellega koos elavad tavakoolis õppivad noored

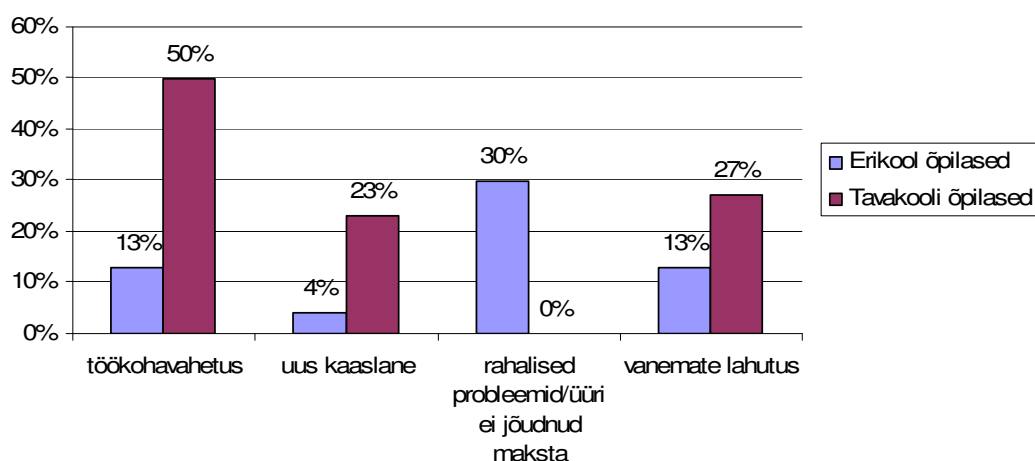
Tänapäeva ühiskonnas on lahutusi väga palju. Vanemate lahutus mõjub igale lapsele, kuid olenevalt east ja omavahelistest suhetest mõjutab lahutus igat last erinevalt. Mõned saavad sellest lihtsalt üle ja lepivad olukorraga, teisele mõjub see nii rängalt, et on vaja spetsialisti abi. Noor inimene vajab harjumiseks aega. Paljude lahutuste põhjuseks on ühe vanema uus elukaaslane. On normaalne, et kui inimeste vahel suhe ei toimi, siis ta leiab uue, kellega koos olla. Iga vanema uus suhe võib negatiivselt mõjuda lapsele. Joonisel 3 on võrreldud erikoolis õppiva lapse ja tavakoolis õppiva lapse vanemate elukaaslase vahetust.

Joonis 3. Vanemate elukaaslase vahetamine

Ankeetküsitlusele vastanutest on 19 % erikoolis õppivate lastel ja 48 % tavakoolis õppivate lastel on vanemad kogu elu koos elanud. Ainult üks kord on vahetanud elukaaslast 27 % erikoolis õppivate laste vanematest ja 43 % tavakoolis õppivate laste vanematest. Mõlemal juhul on tavakoolis õppivate laste protsent suurem. 2-3 korda on elukaaslast vahetanud 37 % erikoolis ja 9 % tavakoolis õppivate laste vanemad, 4 ja rohkem korda on vahetanud elukaaslast 17 % erikoolis õppivate laste vanemad. Sagedane elukaaslase vahetamine mõjutab lapse arengut. Vanema oma elu kordaseadmise kõrvalt ei pruugi tal lapse jaoks aega jääda ning laps peab ise oma eluga hakkama saama. Siinjuures võivadki tekkida halva kuulsusega sõbrad. Paljud noored ei saa oma kasuvanematega läbi, kuid lapsevanem ei pruugi sellest aru saada ning just see viimane võib olla ka sagedane noore inimese kodust ärajooksmise või kodus mitteõõbimise põhjuseks.

Igasugune keskkonnavahetus mõjutab noore inimese arengut, liiga palju uut korruga ei pruugi ta vastu võtta ning tal võivad tekkida edaspidises elus raskusi. Lisaks sagedastele vanemate elukaaslaste vahetusele mõjutab noort inimest ka sagedane elukohavahetus. Sagedase elukoha vahetuse põhjused on erinevad. Joonisel 4 on välja toodud ankeetküsitlusele vastanute elukoha vahetuse põhjused.

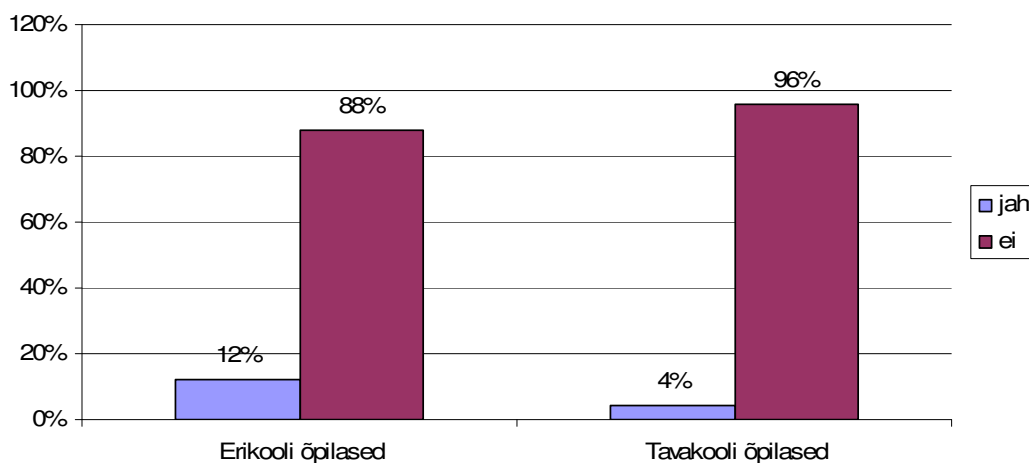

Joonis 4. Põhjused, miks vahetatakse elukohta

Küsitlustele vastanutest 50 % tavakoolis õppivate noorte ja 9 % erikoolis õppivate noorte elukoha vahetuse põhjuseks oli vanemate töökohavahetus. 23 % tavakooli ja 4 % erikooli õpilastest tõid elukoha vahetuse põhjuseks välja vanema uue elukaalase. 30 % erikooli õpilastest on elukoha põhjuseks rahalised probleemid, ei suudetud üüri maksta ning tuli uus elukohta vaadata. Tavakoolis õppivad noored sellist põhjust välja ei toodud. Vanemate lahutuse tõttu on elukohta vahetanud 27 % vastanutest, kes õpivad tavakoolis ja 13 % vastanutest, kes õpivad erikoolis.

Elukohavahetusega võib kaasned ka sõprade vahetus. Kui kolitakse linna ühest otsast teise, siis ei pruugi alati vanad sõbrad ununeda, see muidugi oleneb ka linna suurusest. 45 % erikoos õppivatest ja 16 % tavakoolis õppivatest noortest on pidanud sagedasti sõpru vahetama.

Olukord on hoopis teine kui elukohavahetuse tõttu kolitakse teise linna või riiki. Joonisel 5 on välja toodud protsentuaalselt palju vastanutest on elanud mõnes teises riigis kui Eesti.

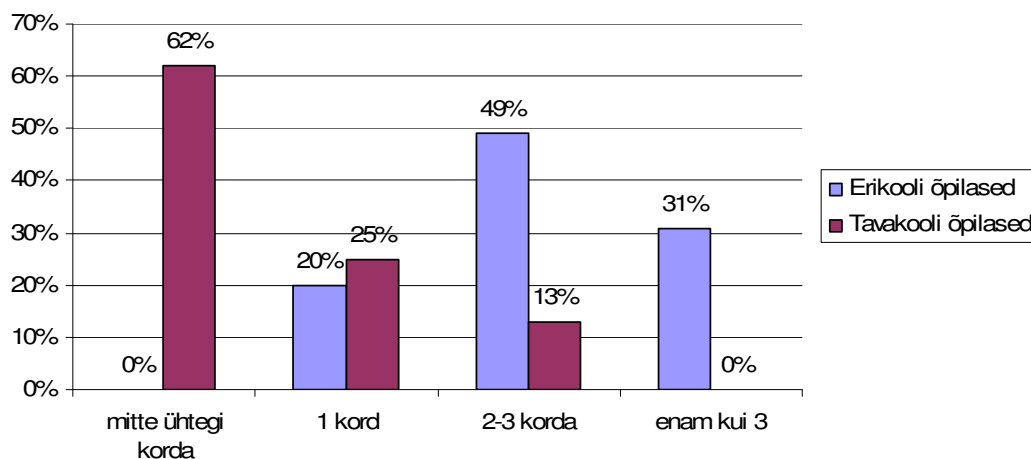

Joonis 5. Noored, kes on õppinud varem mõnes teises riigis kui Eesti.

12 % vastanud erikoolis õppivates noortest on elanud mõnes teises riigis kui Eesti. Noored olid elanud nii Venemaal kui ka Soomes. Venemaalt olid seal sündinud ja elanud vene

rahvusest noored. Soomes oli elanud eesti rahvusest noored, kes olid Eestis sündinud, elanud mõnda aega Soomes ja nüüd Eestisse tagasi tulnud. Tavakoolis õppivatest noortest oli vastanutest elanud 4 % välisriigis ning seda Soomes. 44 % erikoolis õppivatest noortest ja 11 % tavakoolis õppivatest noortest on elanud mõnes teises linnas, kui see, kus nad praegu elavad. Kui elukohavahetuse tõttu on vahetatud riiki või linna, siis kaasnevad paratamatult sellega kaasa ka sõprade ja olenevalt east ka kooli vahetus.

Ankeetküsitluse tulemusena selgus, et erikoolis õppivad noored on sagedamini kooli vahetanud kui tavakoolis õppivad noored. Joonisel 6 on näha mitmes korda on tavakooli ja erikooli noored kooli vahetanud.

Joonis 6. Mitu korda on noored kooli vahetanud.

Sagedane koolivahetus tähendab ka sagedast sõprade vahetust. Kogu aeg samas koolis on õppinud vastanutest 62 %, kes õpivad tavakoolis. 0 % erikoolis vastanute vahel tuleneb sellest, et kõik on vähemalt ühe korra kooli vahetanud. Nad on õppinud tavakoolis ja nüüd õpivad erikoolis. 1 kord on kooli vahetanud 25 % tavakoolis õppivatest ja 20 % erikoolis õppivatest noortest. 2-3 korda on koolivahetust olnud 13 % tavakoolis ja 49 % erikoolis õppivatest noortest. 31 % erikoolis õppivatest noortest on vahetanud kooli enam kui kolm

korda. Mõnel noorel on raske kohaneda uue keskkonnaga ja leida sõpru, see omakorda võib rohkem alaealist kallutada õigusrikkumisi toime panema.

KOKKUVÕTE

Noore inimese elus on väge oluline see keskkond kus ta elab. Intervjuudest tuli välja, et noored peavad perekonda ja sõpru väga oluliseks ning veedavad nende seltsis suurema osa oma ajast. Noored ise arvasid, et sõpradel on nende käitumisele kõige rohkem mõju ning just sõpradega koos pandi toime ka õigusrikkumisi.

Samas on aga tähelepanuväärne ka see, et perekonnad, kus seadusega pahuksis olevad noored elavad on poolikud, see tähendab seda, et perekonnas on ainult üks vanem, mõnikord lisaks ka kasuvanem. Sellistes perekondades pärit noored on oma elus kogenud lahtust, lahtuse ajal klaarivad vanemad omavahelisi probleeme ning laps on jäetud hetkeks tahaplaanile, siit tekibki võimalus lapsel omasoodu tegutseda.

Ankeetküsitlusest selgub, et erikoolis käivad lapsed on pidanud sagedamini muutma oma kasvukeskkonda. Lisaks sellele, et neil on uued kasuvanemad, peavad nad sagedamini elukohta vahetama, sellega kaasneb ka kooli vahetamine ja uued sõbrad. Noorel inimesel ei teki võimalust rahulikult kasvada ja areneda, ta on hõivatud kogu aja sellega, et kohaneda uue keskkonnaga.

Autori poolt püstitatud hüpoteesiks oli see, et sage keskkonnavaheetus mõjutab rohkem alaealist süütegusid toime panema. Uurimusest tuleb välja, et erikoolis õppivad noored peavad elus rohkem kohanema uue kasvukeskkonnaga, kui tavakoolis õppivad noored. Erikoolis õppival alaealisel on ebastabiilsem elu kui tavakoolis õppival alaealisel.

Autori arvates hoiaks alaealised eemal süütegude toimepanemisest see, kui noored sisustaksid oma vaba aega trennide, huviringide ja muude organisatsiooniliste tegevustega. Tegevused, mis ei ole neile peale sunnitud aga mida nad heameelega teeksid. Palju aiataavad kaasa ka erinevad ennetusprojektid noortele organisatsioonide poolt. Paljudel vanematel ei ole rahalisi ressursse, et oma last trenni saata ning seega peaks riik toetama selliseid peresid.

Samuti peaks riik tunnustama ja abistama neid organisatsioone, kes võimaldavad noorele vaja aja veetmise võimalust ja nõustamist tasuta või siis väikese raha eest.

SUMMARY

The final thesis on subject: „An analysis of the risk factors influencing juvenile offenders“ has been composed by the student of Police College in Public Service Academy of Estonia, Kadri Kuusik. The thesis has been composed in Estonian, it contains 57 pages and 6 illustrations. There has been used 9 publications, 3 normative acts, 2 articles, 1 interview and 3 internet sources.

The keywords of this thesis are juvenile felony, juvenile crimes, the concept of risk factors, and the risk factors influencing juvenile offenders.

The aim of the thesis was to analyze the reasons why juveniles commit felonies and find potential solutions to improve present situation. Given thesis studied juveniles who had committed felonies. The subject of this thesis was motivated by one of police's priorities, which is fighting against juvenile offences. The aim of this thesis was executed by an interview, which was carried out on juveniles who study in reform school, and a questionnaire, which was carried out on juveniles in reform school and regular school. The theoretical part contains different approaches of the risk factors influencing the juvenile and also the concept of the juvenile. As an outcome of this thesis the risk factors that influence the juvenile to commit a felony have been pointed out.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Alaealise mõjutusvahendite seadus. 28.01.1998. - RT I 1998, 17, 264, RT I 2006, 55, 405.
2. Auväärt, L. 2000. Õigus. Psühholoogia. Sotsioloogia. Tartu: Tartu Ülikool.
3. Edovald, T. 2005. Ülevaade alaealiste kuritegevuse vähendamise strateegiatest ja programmide maailmas. Tallinn: Justiitsministeerium
4. Edovald, T. 2007. Mis teeb noorukist kurjategija? Eesti Päevaleht, 18.01.2007.
5. Eesti Vabariigi lastekaitse seadus. 08.06.1991. – RT 1992, 28, 370, RT I 2006, 21, 162.
6. Ginter, J. Saarsoo, H. Sootak, J. 2000. Alaealiste õigusrikkumised: kriminaalõiguslik, menetluslik ja kriminoloogiline aspekt. Tartu: Juura, Õigusteabe AS.
7. Heinla, E. 2000. Sotsiaalsete riskiteguritega lapsed Tallinnas. [Uurimistöo] Tallinn: TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.
8. <http://www.greengate.ee/index.php?page=46&id1=14862> 15.03.2007.
9. <http://www.kuriteoennetus.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=25519/Alaealiste%2Bkuritegevuse%2Bv%25E4hendamise%2Barengukava%2Baastateks%2B2007-2009.pdf>, 02.02.2007
10. Karistus seadustik. 06.06.2001.a. – RT I 2001, 61, 364, RT I 2007, 13, 69.
11. Kinnear, K. L. 1995. Lack of Empathy. *Violent Children, A Reference Handbook*. USA.
12. Loeber, R. Farrington, P. D. 2001. *Child Delinquents: Development, Intervention and Service needs*. New Delhi: Sage.
13. Saarsoo, H. 1995. Alaealise kasvatuslikud mõjutusvahendid. *Juridica*, X.
14. Statistika. www.pol.ee, 13.02.2007.
15. Sootak, J. Pikamäe, P. 2004. Karistus seadustik: Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura.
16. Tiko, A. 2006. Käitumisraskustega noored ja neile kohaldatud mõjutusvahendite kohaldamine alaealiste komisjonides. Justiitsministeerium

17. Toomsoo, A. 1996. Täisealiste ja alaealiste kuritegevus. Tallinn: Teaduste Akadeemia.
18. Traat, U. 2007. Riskitegurid. Autori üleskirjutis. Tallinn, 15.04.2007.

LISA 1. INTERVJUUM

Sugu: **Naine**

Vanus: 15

Kaua sa oled õppinud Tapa Erikoolis? ____ 1 aasta _____

1. Millisel põhjusel Sind saadeti Tapa Erikooli?

Suitsetasin, jõin ja kaklesin.

2. Mis Sinu arvates mõjutab alaealist süütegusid toime panema? Põhjenda, miks Sa just nii arvad?

Sõbrad. Ma arvan, et noored tahavad lähedad olla ja teiste seast välja paista.

3. Mis Sind mõjutas süütegu toime panema?

Tähelepanu puudud. Tahtsin lahe olla nagu teisedki.

4. Milline on Sinu perekond? Millega vanemad tegelevad? (Kas sul on õde, vend, ema, ise, vanaema, vanaisa, kasuisa, kasuema ja kas nad töötavad või teevad midagi muud?)

Emaj ja isa on lahutatud. Ema on koolis õpetaja, isa töötab piirivalves. Vanem õde töötab ettekandjana.

5. Millised on Sinu suhted vanematega, õdede, vendadega? Kirjelda.

Ma arvan, et ema on kõige kallim, kuigi me tülitseme üsna tihti. Aga üks tülitsemine käib asja juurde, kui ma midagi ei saa või ei või kuhugi minna, kuna ema keelab, siis see mulle ei meeldi ning sellest tekibki tüli. Kuigi isa meiega ei ela suhtlen temaga ka üsna palju. Õega saan hästi läbi.

6. Mis Sulle meeldib vabal ajal teha? On Sul mingeid hobbisid?

Vabal ajal mulle meeldib laulda, käin laulustuudios. Meeldib sõpradega koos olla.

7. Millised sõbrad Sul on? Mis Te koos sõpradega teete?

Sõpradega käime koos bowlingut mängimas, mängimas ja vahepeal oleme niisama koos, kas kuskil kaubanduskeskuses või pargis. Vanad sõbrad on mul peale erikooli tulemist välja vahetatud. Praegused sõbrad on vahvad ja saavad aru, et olen erikoolis, nad ei mõista mind sellepärast hukka. Inimene peab oskama endale sõpru valida, sest just selliseks kujuneb ta ise ning sõpradega koos veedetakse ka vaba aega. Kui noor inimene valib endale halvad sõbrad, siis suure tõenäosusega ootab teda nn halb tulevik, korralike sõprade puhul on, mille poole elus püüelda. Mina olen oma sõprade valiku veast aru saanud.

8. Kuidas Sa suhtud kooli? Kas Sulle meeldib koolis käia? Millised on Sinu põhilised hinded koolis? Kuidas Saad läbi koolikaaslastega ja õpetajatega?

Koolis on mulle alati meeldinud käia aga õppida mulle ei meeldi. Hinded on erikoolis neljad viied. Õpilastega saan hästi läbi, õpetajatega pole ka probleeme.

9. Mismoodi peaks alaealist karistama kui ta on toime pannud seadusevastase teo? Miks?

Talle tuleks selgitada millega ta on hakkama saanud. Erikooli saatmine ei ole kindlasti lahendus.

10. Mis Sinu arvates hoiaks eemal noori süütegusid toime panema? Põhjenda, miks.

Mitte miski ei hoi. Kes tahab teeb nagunii.

11. Millised on Sinu tulevikuplaanid? Kelleks Sa tahaksid saada ja mida teha?

Tulevikus tahaks tahaksin tegeleda muusikaga ja minna ülikooli.

LISA 2. INTERVJUUD

Sugu: **Naine**

Vanus: 15

Kaua sa oled õppinud Kaagvere Erikoolis? ____1 aasta 3 kuud_____

1. Millisel põhjusel Sind saadeti Kaagvere Erikooli?

Suitsetasin, jõin, ei käinud koolis ,huligaanitsesin, väga halb käitumine.

2. Mis Sinu arvates mõjutab alaealist süütegusid toime panema? Põhjenda, miks Sa just nii arvad?

Suur osa probleeme saab alguse perekonnast. Näiteks kui perekonnas on vanemad lahutatud, siis vanematel ei ole enam niipalju aega lapse jaoks ja lapsel võivad tekkida halva kuulsusega sõbrad. Vanemad ei pruugi seda tähelegi panna ja kui avastavad, siis on juba hilja, halvad harjumused on külge hakanud.

3. Mis Sind mõjutas süütegu toime panema?

Mõnikord panin õigusrikkumisi toime, kuna tahtsin ennast kellelegi tõestada, teine kord ka igavuses. Samuti siis ka kui kodus vanematega tülid olid, siis läksid niisama uitama sõpradega ning enam koju ei läinud.

4. Milline on Sinu perekond? Millega vanemad tegelevad?

Ma elan koos ema, kasuisa, kahe õe ja kahe vennaga. Ema ei käi tööl. Kasuisa on rekkajuht. Õed ja vennad käivad veel koolis. Isa meiega ei ela ning temaga ma eriti ei suhtle.

5. Millised on Sinu suhted vanematega, õdede, vendadega? Kirjelda.

Kõigiga saan normaalselt läbi. Kõige parem suhe on emaga, ta on mulle mõnikord ka sõbranna eest.

6. Mis Sulle meeldib vabal ajal teha? On Sul mingeid hobisid?

Enamasti käin poodides, vahel lumelauaga ja rattaga sõitmas.

7. Millised sõbrad sul on? Mis Te koos sõpradega teete?

Sõpradega käime pidutsema, lumelauaga sõitmas ja oleme niisama kaubanduskeskustes.

8. Kuidas Sa suhtud kooli? Kas Sulle meeldib koolis käia? Millised on Sinu põhilised hinded koolis? Kuidas Sa saad läbi koolikaaslastega ja õpetajatega?

Koolis saan kõigiga hästi läbi. Koolis mulle eriti käia ei meeldi aga elab üle.

9. Mismoodi peaks alaealist karistama kui ta on toime pannud seadusevastase teo? Miks?

Ma arvan, et peaks tööd tegema, näiteks ajalehti müüma, abistajana vanadekodus.

10. Mis Sinu arvates hoiaks eemal noori süütegusid toime panema? Põhjenda, miks.

Vanemad võiksid rohkem usaldada. Noored võiksid osaleda mõne organisatsiooni tegevuses, kus korraldatakse laagreid ja muid huvitavaid üritusi.

11. Millised on Sinu tulevikuplaanid? Kelleks Sa tahaksid saada ja mida teha?

Tulevikus tahaks tahaksin saada lumelaua treeneriks või siis erikooli kasvatajaks. Erikooli kasvatajaks tahaksin saada, kuna tahaks neid noori aidata ja ma mõistaksin neil noori paremini, kes siis on sattunud, kuna olen ise ka siin olnud.

LISA 3. INTERVJUU A

Sugu: **Naine**

Vanus: 15

Kaua sa oled õppinud Kaagvere Erikoolis? ____7 kuud_____

1. Millisel põhjusel Sind saadeti Kaagvere Erikooli?

Ei käinud koolis, suitsetasin, ei ööbinud kodus, jõin.

2. Mis Sinu arvates mõjutab alaealist süütegusid toime panema? Põhjenda, miks Sa just nii arvad?

Usun, et mõjutavad sõbrad aga mingil määral ka kool ja perekond. Sõbrad kutsuvad kaasa, sõprade seas peab silma paistma. Koolis on igav käia ning siis ei viitsi seal olla ja minnakse koolist ära. Perekond mõjutab siis, kui vanemad ei hooli sinust.

3. Mis Sind mõjutas süütegu toime panema?

Halvad sõbrad, kui teistmoodi öelda, siis halb sõprade valik. Minu sõbrad ei käinud koolis, suitsetasid, jõid ja panid toime muid õigusrikkumisi. Kuna mina nendega koos olin siis muutusin ka nendesuguseks.

4. Milline on Sinu perekond? Millega vanemad tegelevad?

Mul on üks õde, kellest käib juuksuri erakoolis ja kasvatab last kodus. Elan koos isaga, töötab taksopargis. Ema elab uue mehega ja töötab lillelaos.

5. Millised on Sinu suhted vanematega, õdede, vendadega? Kirjelda.

Isaga olen kõige lähedasem. Kuigi ta on väga karm, saan temaga hästi läbi, vahel ka tülitseme. Emaga suhtlen üsna harva. Õed käib aegajalt meil külas, temaga saan hästi läbi.

6. Mis Sulle meeldib vabal ajal teha? On Sul mingeid hobisid?

Vabal ajal meeldib mulle koos sõpradega olla. Tegelen kunstiga, meeldib pilte joonistada inimestest ja loodusest.

7. Millised sõbrad Sul on? Mis Te koos sõpradega teete?

Hetkel puutun ma oma sõpradega suhteliselt harva kokku aga koos me käime kinos, oleme suurtes kaubanduskeskustes.

8. Kuidas Sa suhtud kooli? Kas Sulle meeldib koolis käia? Millised on Sinu põhilised hinded koolis? Kuidas Saad läbi koolikaaslastega ja õpetajatega?

Koolis käia mulle ei meeldi, aga kellele meeldiks? Enamjaolt on mul erikoolis 4 ja 5, mõnikord 3. Õpilaste ja õpetajatega saan hästi läbi.

9. Mismoodi peaks alaealist karistama kui ta on toime pannud seadusevastase teo? Miks?

Võibolla on kõige õigem teha trahvi. Erikooli saatmine ei aita ega muuda kedagi.

10. Mis Sinu arvates hoiaks eemal noori süütegusid toime panema? Põhjenda, miks.

Tuleks hoolikamalt oma sõpru valida, nemad on ju need, kellega lollusi välja mõeldakse. Noortele peaks pakkuma võimalust millegagi tegeleda, näiteks spordiga

11. Millised on Sinu tulevikuplaanid? Kelleks Sa tahaksid saada ja mida teha?

Tahaks lõpetada 9.klassi, siis minna edasi keskkooli ning lõpetada 12. klass. Edasi tahaks minna juuksuri või kunsti kooli.

LISA 4. INTERVJUUK

Sugu: **Naine**

Vanus: 14

Kaua sa oled õppinud Kaagvere Erikoolis? ____ 1 aasta 3 kuud _____

1. Millisel põhjusel Sind saadeti Kaagvere Erikooli?

Suitsetasin, jõin, ei käinud koolis, süütamine, vara lõhkumised, kodus mitteöömised, kodust ärajooksmised.

2. Mis Sinu arvates mõjutab alaealist süütegusid toime panema? Põhjenda, miks Sa just nii arvad?

Ma arvan, et igal inimesel on see erinev. Minul olid sõbrad, osadel tuttavatel perekond. Perekonnas pole tavaliselt vanematel aega, polegi vanemaid või siis mõni muu perekondlik probleem. Sõpradega on enamasti see, et nad kutsuvad sind ükskord kaasa midagi tegema ja teine kord juba tahad ise teha. Kooli kohta tean seda, et seal võivad olla inimesed, kes on sulle vastumeelsed.

3. Mis Sind mõjutas süütegu toime panema?

Enamasti sõbrad, mõneti ka kool ja perekond. Sõbrad kutsusid kaasa õigusrikkumisi toime panema. Samas olen ma ise nii kangekaelne, et tekitasin koolis ise konflikte. Perekond on mul igati viisakas ja korralik aga see mulle ei meeldi, vajan rohkem vabadust.

4. Milline on Sinu perekond? Millega vanemad tegelevad?

Ma elan koos ema ja õega. Ema töötab mul sekretärina, õde käib koolis. Isa on mul surnud aga onu on mulle alati isa eest olnud.

5. Millised on Sinu suhted vanematega, õdede, vendadega? Kirjelda.

Kõige paremini saan läbi onuga, ta ei ela meie juures aga ta käib tihti meie juures külas. Õde hoolib minust liiga palju ja enamasti me tülitseme. Ema on alati õde minule eelistanud.

6. Mis Sulle meeldib vabal ajal teha? On Sul mingeid hobisid?

Mulle meeldib joonistada, muusikat kuulata, netis olla.

7. Millised sõbrad Sul on? Mis Te koos sõpradega teete?

Sõpradega käime piljardit mängimas, uisutamas, poodides ja kaubanduskeskustes.

8. Kuidas Sa suhtud kooli? Kas Sulle meeldib koolis käia? Millised on Sinu põhilised hinded koolis? Kuidas Saad läbi koolikaaslastega ja õpetajatega?

Kool mulle eriti ei meeldi, sest see on igav aga ma saan aru, et vajalik. Hinded erikoolis on mul 3 ja 4. Saan üldjuhul kõigiga hästi läbi.

9. Mismoodi peaks alaealist karistama kui ta on toime pannud seadusevastase teo? Miks?

Ma arvan, et kindlasti ei peaks karistama trahviga. Seda ei maksa ju mingil juhul alaealine õigusrikkuja, vaid tema vanemad. Ma tean, et minu ema peab maksma praegu kohtukulusid 8000.- krooni aga kust ta selle raha võtab? Mina peaksin ise teenima selle raha ja maksma. Seepärast arvan ma, et kõige õigem karistus on töö tegemine, et noor inimene saaks aru kui raske on tekitatud kahju hüvitada. Ma arvan, et 8000.- krooni teenida ei ole mitte lihtne.

10. Mis Sinu arvates hoiaks eemal noori süütegusid toime panema? Põhjenda, miks.

Arvan, et erikool ajab asja ära. Erikoolis ei saa välja ja nii hoiabki siin olles pahandustest eemale.

11. Millised on Sinu tulevikuplaanid? Kelleks Sa tahaksid saada ja mida teha?

Hetkel enam ei tea, tahtsin saada politseinikuks aga ma sain hiljuti kriminaalasja kaela.

LISA 5. INTERVJUU E

Sugu: **Naine**

Vanus: 15

Kaua sa oled õppinud Kaagvere Erikoolis? ____1 aasta_____

1. Millisel põhjusel Sind saadeti Kaagvere Erikooli?

Ei käinud koolis, suitsetasin, ei ööbinud kodus.

2. Mis Sinu arvates mõjutab alaealist süütegusid toime panema? Põhjenda, miks Sa just nii arvad?

Suitsetatakse ja tehakse lollusi enamjaolt sõprade pärast, et neile näidata, et sa oled keegi ja olla nende arust lahe. Kui sa sõpradega koos midagi ei tee ja kartma hakkad, siis tuleb endale uued sõbrad valida.

3. Mis Sind mõjutas süütegu toime panema?

Tahtsin sõpradele näidata, et ma olen lahe. Samasugune nagu nemadki. Ma tahtsin nendega koos olla aga selleks ma pidin tegema asju mida tegid nemadki. Näiteks enne ma ei suitsetanud ega joonud aga kui mul tekkisid sõbrad, kes jõid ja suitsetasid, siis hakkasin mina ka, sest nõme oli teistmoodi teha ning teised hakkasid narrima ka, et ma ei julge.

4. Milline on Sinu perekond? Millega vanemad tegelevad?

Olen heast perekonnast. Ema on mul küünetehnik. Kasuisa ülemus mingis firmas. Vanaema on koristaja ja vanaisa töötab tehases. Õdesid ja vendi mul ei ole. Isa on elab meist eraldi aga ma saan temaga väga hästi läbi ning kohtume ka üsna tihti.

5. Millised on Sinu suhted vanematega, õdede, vendadega? Kirjelda.

Ma saan kõigi perekonnaliikmetega hästi läbi. Kui mul on probleeme saan nende juurde minna ja küsida, nad toetavad mind.

6. Mis Sulle meeldib vabal ajal teha? On Sul mingeid hobisid?

Vabal ajal mulle meeldib tantsida, magada, väljas käia. Mingeid kindlaid hobisid mul ei ole, mulle meeldib vabal ajal sõpradega koos olla.

7. Millised sõbrad Sul on? Mis Te koos sõpradega teete?

Sõpradega käime koos kinos ja niisama oleme koos, peamiselt kaubanduskeskustes.

8. Kuidas Sa suhtud kooli? Kas Sulle meeldib koolis käia? Millised on Sinu põhilised hinded koolis? Kuidas Sa saad läbi koolikaaslastega ja õpetajatega?

Koolikaaslaste ja õpetajatega saan hästi läbi. Põhilised hinded erikoolis on mul 3,4 ja 5. Ma tean, et koolis peab käima isegi siis kui ei viitsi. Mulle eriti ei meeldi koolis käia, sest seal on igav. Ma arvan, et koolikohustuste eiramine tuleneb sellest, et noortel on koolis igav olla, tunnid on igavad ja üksluised, raske on kaheksa tundi koolis istuda. Tänapäeval on koolides väga palju õpetajaid, kes on vanemas eas, nad on õpetajad olnud Nõukogude ajast ja sellest tulenevad on neile omased selle aja õpetusmeetodid, mis aga kaasaegsele õpilasele ei pruugi meeldida. Mulle meeldivad sellised õpetajad, kes on noored ja kooli tulnud, neil on uued õpetamismeetodid ja nende tundides ei ole igav.

9. Mismoodi peaks alaealist karistama kui ta on toime pannud seadusevastase teo? Miks?

Kindlasti ei tuleks teha trahvi, sest vanemad peavad kannatama siis kui lapse eest peab trahvi maksma. Tööd võiks teha, näiteks riisuda, prahti korjata või midagi muud sellist.

10. Mis Sinu arvates hoiaks eemal noori süütegusid toime panema? Põhjenda, miks.

Peaks olema rohkem tegemist vaba ajaga, näiteks võiks trennis käia või mõnes huviringis.

11. Millised on Sinu tulevikuplaanid? Kelleks Sa tahaksid saada ja mida teha?

Tulevikus tahaks ma ülikooli minna aga ma ei tea veel kelleks ma saada tahan. Ma arvan, et mulle meeldiks ülikoolis rohkem käia, kui praegu gümnaasiumis, sest seal ma saaksin õppida eriala mis mulle meeldib, ma ei peaks õppima seda mis mind ei huvita.

LISA 6. INTERVJUU I

Sugu: Mees

Vanus: 14

Kaua sa oled õppinud Tapa Erikoolis? ____ 1 aasta 2 kuud _____

1. Millisel põhjusel Sind saadeti Tapa Erikooli?

Suitsetasin, jõin, ei käinud koolis, varastamised.

2. Mis Sinu arvates mõjutab alaealist süütegusid toime panema? Põhjenda miks Sa just nii arvad?

Ma arvan, et see kui vanematel ei ole piisavalt aega lapse eest hoolitseda. Laps saab teha ja minna kuhu tahab, vanemad ei kontrolli lapse tegemisi.

3. Mis Sind mõjutas süütegu toime panema?

Ma ise tahtsin. Sai sõpradepoolt sai palju tähelepanu, kui julgesid teha midagi, mida teised ei teinud. Mõnikord varastasin üksinda, teine kord jälle koos sõpradega. Vanemad mul ka eriti ei kontrollinud minu tegemisi.

4. Milline on Sinu perekond? Millega vanemad tegelevad?

Elan koos emaga. Vanemad on lahutatud. Emal ei tahtnud enam koos isaga elada, kuna ta jõi sageli ning oli agressiivne. Õdesid ega vendi mul ei ole.

5. Millised on Sinu suhted vanematega, õdede, vendadega? Kirjelda.

Emal on mul hea aga ma tülitlen temaga päris tihti, sest ta ei mõista mind.

6. Mis Sulle meeldib vabal ajal teha? On Sul mingeid hobbisid?

Mulle meeldib jalgpalli mängida, filme vaadata ja muusikat plaatidele kirjutada.

7. Millised sõbrad Sul on? Mis Te koos sõpradega teete?

Mõned minu sõbrad käivad erikoolis ja mõned kodukohas tava koolis. Mõned on ka koos minuga õigusrikkumisi toime pannud. Koos me käime jalgpalli mängimas ja oleme niisama, räägime juttu.

8. Kuidas Sa suhtud kooli? Kas Sulle meeldib koolis käia? Millised on Sinu põhilised hinded koolis? Kuidas Sa saad läbi koolikaaslastega ja õpetajatega?

Kool on vajalik aga mulle eriti ei meeldi seal käia, sest kui midagi tegemata jätab, siis on häda lahti. Õpetajad kogu aeg õiendavad. Koolikaaslastega saan hästi läbi. Põhilised hinded on kolmed.

9. Mismoodi peaks alaealist karistama kui ta on toime pannud seadusevastase teo? Miks?

Ma arvan, et peaks trahvi tegema.

10. Mis Sinu arvates hoiaks eemal noori süütegusid toime panema? Põhjenda, miks.

Trennid, siis on vähem aega pahandustega tegeleda.

11. Millised on Sinu tulevikuplaanid? Kelleks Sa tahaksid saada ja mida teha?

Ma tahaks saada automehaanikuks ja oma kodu.

LISA 7. INTERVJUU L

Sugu: Mees

Vanus: 14

Kaua sa oled õppinud Tapa Erikoolis? ____3 kuud_____

1. Millisel põhjusel Sind saadeti Tapa Erikooli?

Suitsetasin, jõin, ei käinud koolis, jooksin kodust ära ja varjasin ennast politsei eest pool aastat.

2. Mis sinu arvates mõjutab alaealist süütegusid toime panema? Põhjenda, miks sa just nii arvad?

Ma arvan, et perekond. Kui vanemad lahutavad, siis ei ole neil enam sinu jaoks aega. Kuna mõlemad vanemad tahavad sind endale, siis nad hakkavad noorele inimesele lubama kõike mida ta tahab.

3. Mis sind mõjutas süütegu toime panema?

Sõbrad. Meil ei olnud midagi teha ning otsisime põnevust.

4. Milline on Sinu perekond? Millega vanemad tegelevad?

Elan koos vanaema ja tädiga, mul on veel kaks vanemat õde ja üks vend. Tädi käib tööl tehases, õed ja vend käivad koolis.

5. Millised on Sinu suhted perekonnaliikmetega? Kirjelda.

Õdede ja tädiga ma läbi ei saa, sest nad kogu aeg halvustavad mind ning karjuvad minu peale, nende arust ei tee ma kunagi midagi õieti. Kõige rohkem armastan ma oma vanaema, ta hoiab ja toetab mind.

6. Mis Sulle meeldib vabal ajal teha? On Sul mingeid hobisid?

Meeldib sõpradega koos olla.

7. Millised sõbrad Sul on? Mis Te koos sõpradega teete?

Mul on samasugused sõbrad nagu ma ise. Koos käime kinos, kaubanduskeskustes, rulaga sõitmas.

8. Kuidas Sa suhtud kooli? Kas Sulle meeldib koolis käia? Millised on Sinu põhilised hinded koolis? Kuidas Sa saad läbi koolikaaslastega ja õpetajatega?

Koolis mulle ei meeldi käia aga hinded on 3 ja 4. Õpetajate ja klassikaaslastega saan normaalselt läbi. Ma tean, et koolis käimine on vajalik.

9. Mismoodi peaks alaealist karistama kui ta on toime pannud seadusevastase teo? Miks?

Ma arvan, et nooruk peaks heastama oma teo töötades, siis saab ta omal nahal tunda, et seda kahju mida ta tegi ei olegi nii lihtne kõrvaldada.

10. Mis Sinu arvates hoiaks eemal noori süütegusid toime panema? Põhjenda, miks.

Ei tea.

11. Millised on Sinu tulevikuplaanid? Kelleks Sa tahaksid saada ja mida teha?

Ma tahaks saada automehaanikuks.

LISA 8. INTERVJUUP

Sugu: Mees

Vanus: 14

Kaua sa oled õppinud Tapa Erikoolis? ____3 aastat_____

1. Millisel põhjusel Sind saadeti Tapa Erikooli?

Suitsetasin, jõin, ei käinud koolis, huligaanitsesin ja varastasin.

2. Mis Sinu arvates mõjutab alaealist süütegusid toime panema? Põhjenda, miks Sa just nii arvad?

Ma arvan, sõbrad, sest kuna noor inimene veedab väga palju aega sõpradega, siis nendega koos tehaksegi igasuguseid lollusi. Kui teised kutsuvad kaasa, siis on väga raske eemale jääda ja ei öelda.

3. Mis Sind mõjutas süütegu toime panema?

Sõbrad ja ma ise tahtsin ka. Põnevust otsisime.

4. Milline on Sinu perekond? Millega vanemad tegelevad?

Elan koos oma ema, venna, õe ja kasuisaga. Ema töötab juuksuris, kasuisa mehaanikuna. Õde ja vend käivad koolis.

5. Millised on Sinu suhted perekonnaliikmetega? Kirjelda.

Emaga, venna ja õega saan hästi läbi. Kasuisa mulle eriti ei meeldi, sest ta ei armasta meid ning on väga range minuga.

6. Mis Sulle meeldib vabal ajal teha? On Sul mingeid hobisid?

Mulle meeldib arvutimänge mängida, tüdrukutega väljas käia.

7. Millised sõbrad Sul on? Mis Te koos sõpradega teete?

Sõpradega mängime jalgpalli, ja hängime niisama linnas.

8. Kuidas Sa suhtud kooli? Kas Sulle meeldib koolis käia? Millised on Sinu põhilised hinded koolis? Kuidas Sa saad läbi koolikaaslastega ja õpetajatega?

Ei meeldi, Tapa koolis on mul hinded 3,4 ja 5. Õpetajatega ja kaaslastega saan hästi läbi.

9. Mismoodi peaks alaealist karistama kui ta on toime pannud seadusevastase teo? Miks?

Tööd peaks tegema, sest tööd tehes tuleb vaeva näha. Ma arvan, et mulle mõjuks selline karistus. Aga kindlasti ei aita erikool, sest kui siit välja saab, siis pannakse õigusrikkumisi ikkagi toime.

10. Mis Sinu arvates hoiaks eemal noori süütegusid toime panema? Põhjenda, miks.

Ma arvan, et trenni tegemine, sest siis on aeg sisustatud.

11. Millised on Sinu tulevikuplaanid? Kelleks Sa tahaksid saada ja mida teha?

Tulevikus plaanin ma luua oma firma.

Lisa 9. ANKEETKÜSITLUS

Olen Sisekaitseakadeemia Politseikolledži 4. kursuse üliõpilane Kadri Kuusik ning kirjutan lõputööd teemal „Alaealisi süüteoimepanijaid mõjutavate riskitegurite analüüs“. Paluksin Teie abi oma uurimistöö läbiviimisel. Küsimustele vastamine on anonüümne. Vastake küsimustele, tõmmates ringi ümber kõige sobivamale vastusevariandile.

Sugu: M N

Rahvus: venelane eestlane

1. Kas Sinu perekonnas on mõlemad vanemad?

- a) Jah
- b) Ei

2. Kas Sa elad koos:

- a) emaga
- b) isaga
- c) ema ja isaga
- d) ema/isa ja kasuvanemaga
- f) kellegi teisega_____

3. Mitu elukaaslast sinu vanematel on olnud?

- a) Minu vanemad on alati koos olnud
- b) 1
- c) 2-3
- d) 4 ja rohkem

4. Mitu korda Sa oled oma elu jooksul vahetanud elukoha?

- a) Ma olen kogu aeg elanud samas kohas
- b) 1 kord
- c) 2-4 korda
- d) rohkem kui 4 korda

5. Mis põhjusel oled pidanud elukohta vahetama?

- a) vanemate töökohavahetus
- b) vanema uus elukaaslane
- c) koduvägivald
- d) muu_____

6. Kas Sa oled varem elanud mõnda aega ka mõnes teises riigis, kui Eesti?

- a) Jah, _____ (millises?)
- b) Ei

7. Kas Sa oled elanud mõnes teises linnas Eestis, kui selles kus sa praegu elad?

- a) Jah, _____ (millistes?)
- b) Ei

8. Kas sa vahetad tihti oma sõpru?

- a) Jah
- b) Ei

9. Mitmes koolis sa oled õppinud?

- a) ühes
- b) 2-3
- c) rohkem kui kolm